

МИЛЛАТ ГЕНОФОНДИНИ АСРАШ МАСЪУЛИЯТИ

Оналар ва болалар ўлимнинг олдини олишга доир ислохотлар ўз натижасини бераптими?

Оналар ва болалар орасидаги ўлим ҳолларини камайтириш дунё бўйича энг глобал масалалардан биридир. Ўзбекистонда ўтган йиллар давомида бу борада муайян ишлар қилинди. Аммо муаммо комплекс ҳал этилмас экан, статистик рақамлардаги кичик ўзгаришлар билан мактабни бўлмайди.

Президентимиз Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан сўнгги вақтда инсон саломатлигини муҳофазаси қилиш борасида тизимли ишлар бошланди. Аввало жойларда бу борада кўлаб муаммолар ҳамон сақланиб қолаётгани рўй-роқ айтилди ва аҳолимизнинг барча қатлами учун қўлай бўлган, сифатли ва замонавий тиббий ёрдам кўрсатиш, касалликларни дарвақт аниқлаш вазифалари қўйилди. Шубҳасиз, бу ислохотлар марказида оналар ва болалар орасидаги ўлим ҳолларини камайтириш масаласи туради.

Ҳўш, давлатимиз раҳбари томонидан қўйилган топшириқлар исрофи юзасидан қандай ишлар амалга оширилмоқда? Ўзбекистонда оналар ва болалар ўлимига қандай омиллар сабаб бўлмоқда ва уларни бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар натижаси қўраётми? Булар ҳақида атрофича маълумот олиш учун Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазирлиги Оналлик ва болаликни муҳофазаси қилиш бош бошқармаси бошлиғи Марат САДИКОВ билан сўхбатлашдик.



– Мамлакатимизда аёллар соғлигини мустаҳкамлаш, репродуктив саломатлигини мониторинг қилиш, оналарнинг тиббий маданиятини ошириш, тиббиёт муассасалари моддий-техник базаси, кадрлар салоҳияти, замонавий диагностика усулларини жорий этиш бўйича босқичма-босқич чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. – дейди Марат Садиқов. – Ўтган уч йил давомида соҳага оид олтига норматив ҳужжат қабул қилинди.

Соҳага оид Давлат дастурлари узвийлик билан ҳаётга татбиқ этилгани натижасида оналик ва болаликни муҳофазаси қилиш борасида катор ютуқларга эришилди. Жумладан, энг илғор тажрибаларга асосланган она ва бола скрининг хизмати, перинатал муассасалар тармоғи яратилди. Хомилалдор аёллар ва чақалоқларни перинатал ҳамда неонатал скринингдан ўтказиш орқали уларда туғма ва ирсий касалликларни эрта аниқлаш йўлга қўйилди.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотларига кўра (2015 йил Европа регионида саломатликнинг асосий кўрсаткичлари), оналар ўлими кўрсаткичи Ўзбекистонда Ўрта Осиё бўйича энг паст ҳисобланади. Мамлакатимизнинг ушбу кўрсаткичга эга бўлиши нафақат марказий шаҳарларда, балки барча туманларда, хаттоки, марказдан энг узок жойларда ҳам бирдамчи акушерлик ёрдами ташкил этилгани билан эришилди.

Юртимизда болалар ўлими билан боғлиқ сўнгги вазият давлат статистика кўрсаткичларига кўра, 2017 йилга қараганда 2018 йилда яхши томонга ўзгарган. Жумладан, 2018 йилда гўдақлар ўлими кўрсаткичи 9,9 промиллини ташкил этди (2017 йилда бу кўрсаткич 11,5 промиллига тенг бўлган). Гўдақлар ўлимининг структурасида 63,6 фоизни неонатал ўлим ташкил этади.

«Соғлом она – соғлом бола» мақсадида эришишда демографик ҳолатни яхшилаш энг муҳим ҳисобланади.

– Айни пайтда мамлакатимизда оналар ва болалар ўлимини камайтириш бўйича «йўл ҳаритасининг асосий мезонлари нима ва бунинг натижаси қачон кўзга ташланади?»

– Соғлиқни сақлаш тизимида, шу жумладан, оналар ва болалар саломатлигини муҳофазаси қилишдаги ҳолатни яхшилаш мақсадида Ўзбекистон Президентининг 2018 йил 7 декабрдаги «Ўз-

фан) ва бошқа ирсий-генетик касалликларга чалинган болаларга тиббий ва ижтимоий ёрдам кўрсатишни янада яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори қабул қилинди.

Республика болалар ихтисослаштирилган ва регионал кўп тармоқли тиббиёт марказлари давлат бюджетли маблағлари билан халқаро молия институтлари хисобидан ташхислаш ва даволаш асособ-ускуналари билан жиҳозланиши болаларга халқаро стандартларга мувофиқ юқори технология тиббий ёрдам кўрсатишда муҳим ўрин тутди.

Болалар ўлимини камайти-

мовчилигининг олдини олиш мақсадида қисқа муддатли (6 ой-гача бўлган болаларни иштирокчи кўрақ сўти билан эмизиш), ўрта муддатли (ун фортификацияси, тузиши йўқлаш) ва узок муддатли (шифокор ва ташкилотчилар учун «илк 1000 кун» дастури бўйича семинарлар, соғлом овқатланишга қаратилган аҳолининг овқатланиш одатларини ўзгартириш) тадбирлар ўтказилмоқда.

Барча вилоят перинатал марказларида аёлларга ихтисослаштирилган, юқори технологияли жаҳон стандартлари талабларига жавоб берадиган каминвазив (лапароскопик) гинекология бўлимлари ташкил этилди. Бирламчи тизим муассасаларида «Аёллар маслаҳатхона»лари, кўп тармоқли марказий поликлиникаларда «Қизлар саломатлиги хонаси» ҳамда «Перинатал скрининг хонаси» ташкил этилди.

2017–2020 йиллар давомида 439 та объектда, жумладан перинатал марказлар, туғуруқ комплекслари ва бирламчи тизим муассасаларида қурилиш-таъмирлаш ишларини амалга ошириш режалаштирилган бўлиб, улардан 384 та (87,5 фоиз) объектда қурилиш-таъмирлаш ишлари олиб борилди.

2013–2019 йиллар давомида 159 дан ортик турдаги тиббий асособ-ускуналар туғуруқ ва болалар тиббиёт муассасаларига etkazилган. Ўз ўрнида жами 221 та тиббиёт муассасаси, жумладан туман, шаҳар марказий шифохоналари ва марказий кўп тармоқли поликлиникалар, оилавий поликлиникалар моддий-техник базаси мустаҳкамланди.

Турли йўналиш бўйича 212 та мутахассис Германиянинг нуфузли клиникаларида, Корея Республикаси Пусан университетида бир йиллик курсларда малака оширди.

Самарқанд ва Андижон вило-

асоратлар сирасига қон кетиш (асосан туғуруқдан кейинги қон кетиш), турли инфекциялар, хомилалдорлик пайтида юқори қон босими, туғуруқдан кейинги нохушлиқлар, хавфли аборт қабили кирлади.

Хомилалдор аёлларни самарали камраб олиш ва тўлиқ туғуруқдан кейинги парварши муаммосини ҳал қилиш бошланғич соғлиқни сақлаш муассасаларида «Аёллар клиникалари» фаолиятини босқичма-босқич ташкил этиш орқали амалга оширилди.

«Саломатлик мактаблари»да маҳаллалар билан олиб бориладиган идораларо ишлар хомилалдор аёлларни патронаж қилиш, туғуруқ ёшдаги аёлларни сурункали экстрагенитал касалликлари билан аниқлаш ва уларни яхшилаш бўйича ўз вақтида чоралар кўриш масаласини ҳал этишга ёрдам беради.

Ўзбекистонда болалар ўлимининг сабабларидан бири – бу соғлиқни сақлаш тизимининг бирламчи бўғинида профилактик, патронаж ва ташхис диагностика ишлари самарадорлигининг паст эканлиги. Аҳоли патронажидagi фита болалар ва фертил ёшдаги аёлларни камровчи патронаж 72-77 фойизи ташкил қилади. Умумий амалиёт шифокорларининг билим

– Чақалоқларга ёрдам кўрсатиш самарадорлигини ошириш учун соғлиқни сақлаш амалиётига Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилати (ЖССТ) томонидан тавсия этилган неонатал ёрдамнинг замонавий тамойиллари татбиқ этилган. Булар – чақалоқлар реанимацияси замонавий тамойиллари, соғлом ва бемор болаларни парварши қилиш, кўкрак сўти билан боқиш, инфекцион назорат, онадан болага ОИТС ўттиши профилактикаси. Чақалоқлар реанимацияси реанимация протоколлари киритилиб, республика тиббий муассасалари амалиётига кенг татбиқ қилинган.

2018 йилдан бошлаб давлат бюджети маблағлари хисобидан перинатал марказлар сурфактант билан таъминланмоқда. Бу жуда кам ва экстремал кам вазн билан чала туғилган чақалоқларнинг яшовчанлик коэффициенти ошиши, бронхопульмонал дисплазия билан касалланиш камайишига олиб келади. Шу билан бирга, чақалоқларда геморагик касалликларнинг олдини олиш мақсадида фитаминадион (витамин К) препарати бола ҳаётининг биринчи дақиқаларида қўлланилмоқда.

Кам вазнли чақалоқларга тиб-



сиваси ва кўникмалари старлича бўлмаганлиги сабабли болалар ва оналарга керакли ҳажмда тиббий ёрдам кўрсатиш имконияти мавжуд эмас.

Муаммолардан бири, жойларда, айниқса, чекка ҳудудларда кадрлар етишмовчилиги ҳамда чақалоқларга оғир ҳолатларда тиббий ёрдам кўрсатиш учун замонавий жиҳозлар таъминоти билан боғлиқ.

– Маълумотларга қараганда, Ўзбекистонда болалар ўлимининг 57 фоизи неонатал давр – ҳаётининг илк 27 кунюда содир бўлмоқда. Қўрииб турибдики, туғуруқ-хоналардаги шароит, шифокорлар малакаси ва чақалоқни назорат қилиб туриш ҳам бунга боғлиқ жараён. Айнан шу масалада қандай ишлар амалга оширилмоқда?

– Ўтган йили ЮНИСЕФнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раҳбари Саха Грауман интервьосида шундай деган эди: «Биз Ўзбекистон ҳудудининг болалар ҳаётини сақлаб қолиш бўйича хатти-харакатларини юқори баҳолаймиз. Афсуски, янги туғилган чақалоқлар ўлими кўрсаткичлари юқорилигича қолмоқда. Бунинг қабул қилиб бўлмайди, чунки янги туғилган болаларнинг аксариятини кутқариб қолиш мумкин эди...» ЮНИСЕФ билан ҳамкорликда амалга оширилётган ишлар ва бу масалада жаҳон тажрибасига ҳам мурожаат қилинмаптими?

– Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотларига кўра, ҳар йили дунёда бир ойгача бўлган 2,6 миллион бола вафот этади. Яна бир миллион боланинг ўлим ҳолати туғилган кунюда содир бўлади. Яна 2,6 миллион бола ўлик туғилади. Болалар ўлимининг 80 фоиздан ортиғи муддатидан олдин туғуруқ, туғуруқ жараёнидаги асоратлар ва инфекциялар, сепсис, менингит ҳамда зотилжам туфайлидир.

Умуман олганда мамлакатимизда болалар ўлими кўрсаткичлари барқарор равишда камаймоқда. Туғуруқ ва болалар муассасалари моддий-техник базасини яхшилаш ва зарур замонавий тиббий асособ-ускуналар

хомилалдор аёллар шифохона ичидаги йўлақларга жойлашиб даволанишга ётгани, Ўргут туманида «йўлда туғилган» чақалоқ ҳақидаги хабарлар тарқалди. Мана шундай ҳолатларнинг олдини олиш учун қандай амалий ишлар қилинмоқда, келгуси режалар қандай?

– Навоий вилоят перинатал марказининг хомилалдорлар хасталиги бўлими 40 ўринга мўлжалланган бўлиб, марказ биносининг иккинчи қаватида жой-

билан жиҳозлаш, ЖССТ тавсияларига кўра қабул қилинган даволаш стандартлари ҳамда миллий протоколлар бўйича мутахассисларни ўқитиш ва малакасини ошириш каби ишлар амалга оширилмоқда.

Республикада 2014 йилга қадар хомилалдорликнинг 28 хафта ва ундан ортик муддатларида тана вазни 1000 грамм ва ундан ортик туғилган чақалоқ тирик туғилган деб ҳисобланган. Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг тавсияларига кўра

ҳамкорликда жаҳон тажрибасига асосланиб «Болалар касалликларини интеграл усулда олиб бориш», «Кўкрак сўти билан боқишни кўллаб-қуватлаш», «Чақалоқларни парварши қилиш», «Гўдак ва эрта ёшдаги болаларни овқатлантириш», «Болаларнинг ўсиш ва ривожланиш мониторингини ҳамда патронаж тизимини такомиллаштириш» каби дастурларни амалга татбиқ этиш давом этмоқда.

– Барвақт ва узлуксиз туғуруқнинг олдини олиш, хомилалдор аёлнинг шифокор кўриғида бўлиши, гўдақлар саломатлигини назорат қилиш бўйича тарғибот ва чора-тадбирлар ижроси қай даражада бормоқда?

– Ўзбекистонда аёллар, болалар ва ўсимирларга кўрсатилаётган акушер-гинекологик хизматини ташкиллаштириш ҳамда кўрсатилаётган тиббий ёрдам сифатини янада ошириш мақсадида «Аёллар маслаҳатхоналари», «Перинатал скрининг хоналари» ташкил этилди ва туғуруқ муассасалари замонавий жаҳон стандартлари талабига мос равишда жиҳозланди. Ҳар хафтанинг сешанба кунини худудлардаги кўп тармоқли марказий поликлиникаларда участкалар кесимида хомилалдорликка нисбий ва мутлак монелиги бор аёллар тафтиши ўтказилиб, уларни контрацептив воситалар билан камраб олиш умумий амалиёт шифокорларини жалб қилган ҳолда биргаликда амалга оширилмоқда. Шунингдек, ҳар хафта малакали акушер-гинеколог ва неонатологлар томонидан мутахассисларга оналик ва болаликни муҳофазаси қилишга доир миллий стандартлар ва протоколларга тўлиқ амал қилган ҳолда иш юритиш кўникмасини ошириш бўйича дарслар ташкиллаштирилган.

Жорий йилнинг ўтган даврида республика худудларида репродуктив саломатлик борасида жами 14 минг нафар МФЙ мутахассислари ва патронаж ҳамширалари билан уларни ўқитиш ва қайта тайёрлаш бўйича семинарлар ўтказилди. Шунингдек, никоҳланувчи шахслар билан сўхбатлар ўтказилди.

Гўдақлар саломатлигини назорат қилишда туманлар даражасида соғлиқни сақлаш тизимини кучайтириш модели, патронаж тизимида кўллаб-қуватловчи курагорлик ишлари амалга оширилмоқда ҳамда аҳоли ўртасида соғлом турмуш тарзи ва соғлом овқатланиш, жисмоний фаоллик, зарарли оdatларнинг олдини олиш ва бартараф этиш бўйича тарғибот ва тушунтириш ишлари мунтазам олиб борилмақда.

«Оила даврасида» муҳбири Махфуза ПҮҲАТОВА сўхбатлашди.

ИҚТИБОС

Шавкат МИРЗИЁЕВ:

Она ва бола саломатлигини асрашда муҳим омил бўлган скрининг марказлари фаолиятини тубдан қайта кўриб чиқишни бугун ҳаётнинг ўзи талаб этмоқда.

бекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича комплекс чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармони билан 2019–2025 йилларда Ўзбекистон Республикасининг соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш Концепцияси тасдиқланган. Концепцияда соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш, болалар ва оналар саломатлигини муҳофазаси қилишдаги муаммоларни ечиш учун мақсад ва вазифалар белгиланган.

2019–2021 йилларда Концепцияни амалга ошириш жараёнида «Фуқароларнинг репродуктив саломатлигини сақлаш тўғрисида»ги қонун, Президентнинг 2019 йил 7 сентябрда «Кам учрайдиган (ор-

